

Judit Juventench
Meritxell Pomés
Ester Pujol

Quan el treball amb famílies esdevé una oportunitat

Resum

Aquest article té com a objectiu compartir una experiència d'intervenció grupal innovadora a la comarca de l'Alt Empordà en relació amb el treball preventiu i de capacitat parental amb famílies vinculades als serveis bàsics d'atenció social i/o a serveis especialitzats en atenció a la infància en risc. Es presentarà el procés de creació del programa, el perfil de famílies destinatàries, els objectius que persegueix, la seva implementació i el model d'avaluació utilitzat. També exposarem els canvis en el rol professional, tant en l'fer com en l'estar davant les persones ateses i els canvis en el context d'intervenció.

Paraules clau: Parentalitat positiva, Intervenció comunitària amb famílies en risc, Serveis socials, Competències parentals, Equips d'atenció a la infància i l'adolescència.

Quando el trabajo con familias se convierte en una oportunidad

Este artículo tiene como objetivo compartir una experiencia de intervención grupal innovadora en la comarca de l'Alt Empordà en relación con el trabajo preventivo y de capacitación parental con familias vinculadas a los servicios básicos de atención social y/o a servicios especializados en atención a la infancia en riesgo. Se presentará el proceso de creación del programa, el perfil de familias destinatarias, los objetivos que persigue, su implementación y el modelo de evaluación utilizado. También expondremos los cambios en el rol profesional, tanto en el hacer como en el estar ante las personas atendidas y los cambios en el contexto de intervención.

Palabras clave

Parentalidad positiva, Intervención comunitaria con familias en riesgo, Servicios sociales, Competencias parentales, Equipos de atención a la infancia i la adolescència.

When Working with Families Constitutes an Opportunity

This article aims to share experience innovative group intervention in the Alt Empordà region, in relation to preventive work and parental training with families involved with basic social services and/or specialized care services for children at risk. It presents the process of the programme's creation, the profile of the target families, the objectives, the implementation process and the evaluation model used. It also describes the changes in the professional role, both in doing and in being, and attitudes towards the families and the changes in the context of intervention.

Keywords

Positive parenting, Community intervention with at-risk families, Social services, Parenting skills, Teams working with children and adolescents.

Com citar aquest article:

Juventench Pastra, J.; Pomés Juncosa, M.; Pujol Portell, E. (2015). "Quan el treball amb famílies esdevé una oportunitat". *Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa*, 60, p. 44-58

▲ Espai de Formació per a Famílies: una experiència de treball grupal amb famílies en risc social des de la parentalitat positiva

Aquest article té com a objectiu compartir una experiència d'intervenció grupal innovadora a la comarca de l'Alt Empordà en relació amb el treball preventiu i de capacitació parental amb famílies vinculades als Serveis Bàsics d'Atenció Social¹ i/o als Serveis Especialitzats en atenció a la infància en risc. El programa s'ha dut a terme per part de professionals d'aquests equips i, pel seu format i els continguts treballats, és transferible a qualsevol territori i equip.

L'Espai de Formació per a Famílies² és un programa d'intervenció comunitària que neix de la suma de les necessitats detectades a nivell professional envers les famílies i de la necessitat personal d'alguns membres de l'equip d'afrontar nous reptes professionals. Sorgeix de la motivació i de la voluntat d'innovació en la metodologia d'intervenció amb les famílies.

Des d'aquesta experiència professional hem vist la necessitat d'introduir un nou model metodològic en la intervenció amb les famílies, a fi de poder incidir específicament en les tasques d'atenció i cura als fills i filles que s'inclouen en els plans de millora. Aquest programa té l'objectiu d'aprofundir en la intervenció amb les famílies potenciant les capacitats parentals des dels principis rectors de la parentalitat positiva. Si posem la mirada en l'organització, el programa vol potenciar també la funció preventiva dels serveis socials bàsics i dels serveis especialitzats d'atenció a la infància i les famílies, en l'àmbit de la capacitació parental, funcions que en la pràctica diària queden més desdibuixades.

Els destinataris del programa són famílies de la comarca de l'Alt Empordà i són ateses pels serveis socials d'atenció primària vinculats al CCAE i dels serveis especialitzats d'atenció a la infància en risc. Aquesta és una característica diferencial del programa en relació amb d'altres que actualment estan oferts per altres serveis, els quals estan destinats a població general i tenen, únicament, una funció preventiva.

En aquest article presentarem, en primer lloc, el marc teòric que sustenta la intervenció plantejada. En segon lloc, exposarem el procés de creació del programa, el perfil de famílies destinatàries i la seva implementació. En tercer lloc, farem referència al model d'avaluació utilitzat i conclourem l'article compartint les nostres reflexions sobre la pràctica. Al llarg de l'article també intentarem explicar els canvis en el rol professional, tant en el *fer* com en l'*estar* davant les persones ateses.

Volem agrair la participació en la creació i disseny de l'EFF a la nostra companya Mercè Pla Solé, treballadora social de l'àrea de Benestar, que va iniciar el projecte amb nosaltres.

Hem vist la necessitat d'introduir un nou model metodològic en la intervenció amb les famílies

L'EFF ha estat possible gràcies a la complicitat de la direcció tècnica de l'àrea, la Sra. Rosa Guixé, i a la confiança dipositada en nosaltres i en els objectius del programa. També volem agrair el suport i l'orientació tècnica de molts companys i companyes (Sra. Imma Quintana, Sr. José Manuel Alonso Varea, Sra. Mònica Borrelles i Sr. Alex Araujo), així com les mostres d'afecte i confiança rebudes per part dels companys i companyes de l'àrea. Molt especialment, volem agrair la implicació i el treball de les famílies participants en l'EFF. Sense elles el programa no hauria estat possible.

Marc teòric

Si situem el projecte des del marc legal, en tant que es desenvolupa des d'un ens local, ens regim per la Llei 14/2010 dels Drets i Oportunitats en la Infància i l'Adolescència, que estableix les competències i funcions dels poders públics en aquest àmbit d'intervenció. L'article 12 de la mateixa llei indica que els poders públics han de proporcionar la protecció i l'assistència necessàries a les famílies perquè puguin assumir plenament les seves responsabilitats, i l'article 77 de la mateixa llei, abordant la prevenció del risc social, indica que és l'administració competent en infància i adolescència, en coordinació amb els ens locals i els departaments de la Generalitat corresponents, qui ha de desenvolupar programes integrals d'atenció als infants i adolescents en risc i desavantatge social en entorns territorials en què es concentren desigualtats i situacions de conflicte social.

L'Espai de Formació per a Famílies és un programa psicoeducatiu de suport a la parentalitat que té com a objectiu prioritari reforçar les relacions paternofiliars per afavorir el desenvolupament i l'exercici de la parentalitat de manera que es garanteixi al màxim el desenvolupament de l'infant

L'Espai de Formació per a Famílies és un programa psicoeducatiu de suport a la parentalitat que té com a objectiu prioritari reforçar les relacions paternofiliars per afavorir el desenvolupament i l'exercici de la parentalitat de manera que es garanteixi al màxim el desenvolupament de l'infant, tal com indica la Recomanació *Rec (2006) 19 del Comitè de Ministres del Consell Europeu als Estats Membres sobre polítiques de suport a l'exercici positiu de la parentalitat*. Aquesta recomanació europea proposa als estats membres que desenvolupin polítiques de suport a l'exercici de la parentalitat positiva, entenent-la com "el comportamiento de los padres fundamentado en el interés superior del niño, que cuida, desarrolla sus capacidades, no es violento y ofrece reconocimiento y orientación que incluyen el establecimiento de límites que permitan el pleno desarrollo del niño".

Tal com postulen Rodrigo, Máiquez i Martín (2010)³, l'exercici de la parentalitat positiva es basa en els següents principis rector, els quals regeixen la tasca educadora de la família i que l'EFF ha adoptat com a model per desenvolupar el treball de les competències parentals amb les famílies:

- Vincles afectius càlids, protectors i estables per tal que els fills se sentin acceptats i estimats. Això suposa l'enfortiment continuat dels vincles familiars al llarg del desenvolupament, modificant les manifestacions de l'afecte en funció de l'edat dels fills.

- Entorn estructurat, que proporciona un model, una guia i una supervisió perquè els fills aprenguin les normes i els valors. Això suposa dins el sistema familiar l'establiment de rutines i hàbits per organitzar les activitats quotidianes on es porten a terme aquests aprenentatges.
- Estimulació i suport a l'aprenentatge des de l'àmbit escolar i des d'allò quotidià per fomentar la motivació dels infants i potenciar les seves capacitats. Això suposa l'observació de les característiques dels fills, l'estimulació i el suport en els seus aprenentatges, així com tenir en compte els seus avenços i les seves fites.
- Reconeixement del valor dels fills, mostrar interès pel seu món, validar les seves experiències, implicar-se en les seves preocupacions, respondre a les seves necessitats. Això suposa considerar-los persones a les quals hem de comprendre i tenir en compte els seus punts de vista perquè progressivament siguin part activa i responsable en la presa de decisions familiars.
- Capacitació dels fills, potenciant la seva percepció que són agents actius, competents i capaços de tenir impacte sobre les situacions i d'influir en els altres. Per això, es recomana crear en el si de la família espais d'escolta, interpretació i reflexió dels missatges de l'escola, els iguals, la comunitat, el món de l'oci i els mitjans de comunicació.
- Educació sense violència, excloent-hi qualsevol forma de càstig físic o psicològic degradant, considerant que no es respecten els drets de l'infant pel que fa a la seva integritat física i dignitat humana, i perquè impulsa la imitació de models inadequats de relació interpersonal, fent-los vulnerables davant una relació de domini imposada per la força.

L'EFF no només s'ha nodrit dels principis de la parentalitat positiva, sinó que també ha incorporat aportacions d'altres teories. Des de la teoria del vincle de Bowlby, descrita als anys cinquanta, la vinculació sana és un factor molt important en la prevenció dels diferents tipus de maltractament infantil. El fet que els pares esdevinguin una figura estable i disponible per als fills permet que aquests tinguin la seguretat necessària per explorar l'entorn i construir una xarxa psico-sòcio-afectiva (Arranz, 2004).

En el període dels tres primers anys de vida de l'infant és quan es construeix el vincle entre pares i fills. Si durant aquesta etapa els infants no han tingut la possibilitat d'establir aquesta relació de qualitat es produiran dificultats en tots els seus àmbits de desenvolupament.

Altres autors com Ainsworth (1978), Main i Weston (1981), Main i Salomon (1986) i més recentment Barudy i Dantagnan (1998) diferencien els vincles que són segurs dels insegurs, i posteriorment classifiquen els desordres que es produeixen en la vinculació i les conseqüències que tenen en el desenvolupament dels infants.

El segon model teòric del qual l'EFF incorpora postulats és el model ecològic de Bronfenbrenner (1979). Des d'aquest paradigma es defineix el desenvolupament humà com un canvi perdurable en la manera en què la persona percep l'ambient que l'envolta (el seu ambient ecològic) i en la manera com es relaciona amb ell.

Des del punt de vista d'aquest model, l'evolució del nen s'entén com un procés de diferenciació progressiva de les activitats que aquest realitza, del seu rol i de les interaccions que manté amb l'ambient. Destaca la importància de les interaccions i les transaccions que s'estableixen entre el nen i els elements del seu entorn, començant pels pares i els iguals. És a dir, les relacions paternofiliars s'entenen com un factor central per al desenvolupament del nen.

El microsistema familiar influirà en el desenvolupament personal de l'individu en base al que succeeixi en tres dimensions bàsiques de la família: l'estructura, l'actitud i el comportament

Un dels sistemes que més influeix en el desenvolupament individual i que constitueix un veritable factor de diversitat individual i social és el microsistema familiar. Es tracta del primer context social que acull l'individu, del qual rep la majoria i les més grans influències al llarg de la seva vida per la relació directa amb els seus membres. El microsistema familiar influirà en el desenvolupament personal de l'individu en base al que succeeixi en tres dimensions bàsiques de la família: l'estructura, l'actitud i el comportament (Martínez González, 1994). És des d'aquest punt de vista que pren especial importància la informació i formació per a pares i mares que els ajudi a afrontar amb èxit els reptes implícits en cada etapa de desenvolupament dels seus fills.

L'Espai de Formació per a Famílies estructura les aportacions de la teoria sistèmica en dos nivells:

- Les pautes d'interacció que es produeixen en el sistema familiar, donant-nos claus d'una possible interpretació.
- Anàlisi i clarificació del rol parental en funció de com el sistema familiar estableix els seus límits.

La perspectiva sistèmica es presenta com un bon marc de referència ja que ens ofereix com a professionals una mirada holística i integradora. Aquesta mirada permet observar les pautes de relació i introduir modificacions en cercles de relació que provoquen disfuncionalitats, distorsions o dificultats que no permeten desenvolupar el benestar individual de cada un dels membres del sistema familiar.

Des de la perspectiva sistèmica, allò que és important és el que succeeix en l'espai comunicatiu i de relació entre els diferents membres del sistema familiar. L'EFF focalitza l'atenció en la intervenció grupal, dirigida al conjunt de les famílies com una manera d'ampliar la xarxa de suport social entre cada una d'elles, així com de manera indirecta, es treballa la relació de les diades mare-fill/a.

Allò que és important és el que succeeix en l'espai comunicatiu i de relació entre els diferents membres del sistema familiar

Minuchin (1986) exposa que la família és el grup natural que possibilita, d'una banda, la satisfacció de les necessitats de pertinença i cohesió grupal i, de l'altra, facilita la necessitat de diferenciació i individuació, ambdues molt necessàries per tal que es produeixi creixement del sistema.

Quan parlem del concepte sistema l'entem com un "conjunt d'elements materials, relacionats d'alguna manera entre ells o interdependents, que constitueixen un tot orgànic, subjecte generalment a determinades lleis"²⁴.

L'estudi psicològic de la família, considerada com un sistema dinàmic de relacions interpersonals, implica que centrem el focus en dos aspectes:

- Un més interior, inclou elements de relació i d'història evolutiva de la família.
- Un altre relacionat amb aspectes externs com pot ser la xarxa de suport per a la família, les característiques de l'entorn on viu, l'experiència laboral dels pares...

Des de l'orientació sistèmica es considera la família com un sistema viu, dinàmic i en procés de transformació constant, en el qual el *tot és més que la suma de les seves parts*, tal com postula el principi gestàltic, on *l'aquí i l'ara* de la família esdevé l'eina prioritària de treball.

Aquesta mirada en el present de la realitat familiar té origen en la teoria gestàltica postulada per Fritz Perls a la dècada de 1930. Les bases de la Gestalt són l'aquí i l'ara, es treballa des del que és real per a la persona en el moment present tot fomentant la presa de consciència, el "adornar-se" del que fem, com ho fem, què necessitem i què volem a la nostra vida.

Igual que altres teràpies humanistes, la gestàltica ofereix un enfocament holístic de l'experiència humana, assumint la tendència innata cap a la salut, la integritat i la realització plena de les potencialitats de l'individu, promovent la seva pròpia responsabilitat en els processos de vida i la consciència sobre la satisfacció de les seves necessitats.

Aquesta teràpia mobilitza el passat viscut per cadascú i estableix un pont cap al present que permet un intercanvi favorable amb l'entorn, donant significat a l'experiència viscuda.

Des d'aquesta perspectiva teòrica ha propiciat que en l'EFF s'utilitzin tècniques vivencials, on es promou l'espontaneïtat i la connexió amb el sentir i les emocions.

Pel que fa al disseny i la metodologia, l'EFF també ha tingut en compte l'experiència i el treball dels programes d'atenció i intervenció en famílies. Són de referència en aquest àmbit les experiències de Cunningham i Davis (1988), Arruabarrena i de Paúl (1996), Vila (1997), Máiquez *et al.* (2000) i Balsells (2011).

L'Espai de Formació per a Famílies desenvolupa una metodologia de treball que pren del model d'usuari el rol professional que adopten els facilitadors del grup, ja que la interacció amb els participants és d'igual a igual. Els professionals participen de totes les dinàmiques i propostes d'activitats que es duen a terme en les sessions.

Si ens centrem en la modalitat d'atenció a les famílies i els infants, l'EFF majoritàriament s'inclou dins els programes d'intervenció socioeducativa, tot i que incorpora característiques dels programes d'intervenció terapèutica. Així, les característiques de l'EFF són les següents:

- Té doble caràcter, preventiu i reparador.
- La població destinatària són famílies que es troben en situació de vulnerabilitat, o bé en les quals s'han detectat i diagnosticat situacions de negligència i/o maltractament infantil.
- Els duen a terme professionals de l'àmbit psicològic, pedagògic i educatiu.
- Els continguts estan relacionats amb temes de salut, educació i benestar social i emocional, dirigits a promoure el benestar infantil, afavorir el vincle afectiu, oferir pautes educatives i de formació a pares i mares, promoure i prevenir la salut mental infantil, afavorir espais de socialització per a infants i adults.
- Es treballen habilitats parentals relacionades amb l'autocontrol, la disciplina, les respostes davant la conducta infantil, les habilitats de comunicació, la cura física i emocional i el desenvolupament evolutiu infantil.
- La durada del programa és de 12 sessions, amb una freqüència setmanal.
- La metodologia d'intervenció és grupal. En alguns casos es combina amb el procés terapèutic individual simultàniament.

Creació del programa

El foment de les relacions positives en el si de les famílies s'ha promogut per ajudar a prevenir, i en el seu cas reparar, situacions de risc en els fills i filles

La finalitat del programa EFF ha estat millorar la capacitat parental de les famílies vinculades als Serveis Bàsics d'Atenció Social i a l'Equip d'Atenció a la Infància i Adolescència de la comarca de l'Alt Empordà, centrant l'atenció a augmentar les seves competències emocionals, comunicatives i educatives a fi de millorar la seva capacitat i confiança en l'exercici de la seva parentalitat. El foment de les relacions positives en el si de les famílies s'ha promogut per ajudar a prevenir, i en el seu cas reparar, situacions de risc en els fills i filles. També s'ha considerat convenient promoure una metodologia de treball grupal i comunitària, per potenciar la funció preventiva dels equips professionals esmentats.

Des de la nostra experiència professional havíem detectat la necessitat d'introduir un nou model metodològic en la intervenció amb famílies, a fi de poder incidir específicament en les tasques d'atenció i cura als fills i filles incloses en els plans de millora. Sovint, es demana a les famílies que millorin

en l'exercici de les seves capacitats i habilitats com a pares i mares podent oferir-los únicament l'espai d'entrevistes i/o intervencions educatives individuals on treballar aquestes qüestions. En aquest sentit, s'havia detectat la manca d'un recurs que facilités un espai de reflexió sobre l'atenció que els pares i mares estaven donant als seus fills i filles, així com sobre la cura i els models de criança rebuts per part dels seus progenitors, entenent que les habilitats parentals s'aprenen des del nucli familiar d'origen.

Aquesta necessitat ens va portar a iniciar un treball de recerca i documentació sobre programes de capacitació parental i d'experiències de treball adreçades tant a famílies en situació de risc com a població en general sobre la parentalitat positiva.

Tenint en compte que la nostra tasca professional ha estat i/o continua estant vinculada a l'EAIA, es va decidir que calia donar al programa una doble vessant d'intervenció, preventiva i de tractament. Aquest aspecte determinava el perfil de les famílies a qui anava destinat el programa EFF.

La població diana del programa van ser famílies amb fills menors d'edat que es trobaven en situació de risc o vulnerabilitat social. Els motius pels quals existeix aquest risc poden ser diversos (socioeconòmic, de salut, toxicomanies...) però tenen en comú que aquesta situació interfereix en l'exercici de la parentalitat. Per aquest motiu, es va considerar que les vies de derivació de les famílies havien de ser els equips professionals dels SBAS del territori i de l'EAIA.

A continuació detallarem el perfil de famílies que han estat susceptibles de participar en el programa:

- Famílies en seguiment⁵ per part dels SBAS: famílies que, en algun moment de la intervenció professional, havien fet demanda d'ajuda per millorar en l'exercici de la seva parentalitat i aquelles en les quals els professionals havien detectat la necessitat de treballar la capacitació parental per millorar l'exercici de la parentalitat vers els seus fills i filles.
- Famílies en seguiment per part de l'EAIA: (a) famílies en les quals s'havien diagnosticat dificultats en l'exercici de la parentalitat que havien comportat l'aplicació d'una mesura de protecció, on existien factors de protecció que feien preveure un pronòstic de recuperabilitat de les funcions parentals positiu a curt o mig termini; (b) famílies en les quals els menors es trobaven separats dels seus pares i no es preveia un retorn a curt o mig termini. Es mantenien permisos pares-fills i en aquest context es valorava necessari poder millorar les habilitats parentals que incidien en l'atenció i cura dels fills i filles; (c) famílies en les quals s'havia diagnosticat una situació de risc de desemparament i amb les quals s'havia signat un compromís socioeducatiu, on un dels objectius principals era treballar en la millora de les habilitats parentals vers els seus fills i filles.

Les característiques de les famílies participants a l'EFF són les següents:

- Estan duent a terme un pla de treball amb els professionals, de manera activa i que es basa principalment en l'aprenentatge i desenvolupament de capacitats i habilitats parentals.
- Mostren consciència de problema i motivació per a participar de l'EFF. Un indicador positiu és que en algun moment de la intervenció hagi sorgit la demanda de rebre ajuda i assessorament vers l'educació dels fills.
- Dominen la llengua catalana i/o castellana, tant a nivell d'expressió com de comprensió.
- Tenen la possibilitat de desplaçar-se a Figueres per a participar de l'EFF. Des de l'SBAS s'han ofert ajudes econòmiques per al desplaçament.

L'EFF no contemplava la participació de persones que presentessin una problemàtica psicopatològica activa, no compensada, o altres dificultats importants (toxicomanies, baix control d'impulsos, labilitat emocional, agressivitat verbal i/o física, etc.) que pogués interferir en el desenvolupament de les sessions.

Treballar des de la metodologia de recerca-acció, amb la finalitat d'intervenir simultàniament en la creació de coneixements i la generació de canvis socials

Així la creació i l'elaboració del programa va estar estretament vinculada a les necessitats que presentaven les famílies del nostre territori, oferint-nos la possibilitat de treballar des de la metodologia de recerca-acció, entenent-la com una aproximació a la realitat i a les problemàtiques que es donen dins el context social, a partir de programes creats amb la finalitat d'intervenir simultàniament en la creació de coneixements i la generació de canvis socials. Des d'aquesta perspectiva, podíem unir la teoria i la pràctica.

Una vegada vam elaborar el programa, es va posar un èmfasi especial en la planificació de la seva implementació per tal de garantir-ne l'èxit. Cal tenir en compte que sense les famílies aquest programa no tenia sentit, per aquesta raó es va tenir molta cura en el procés de difusió entre els professionals del territori, dels quals depenia la captació de les famílies i la posterior derivació al programa, així com la seva acollida.

Implementació

La primera edició de l'Espai de Formació per a Famílies ha constatat de dotze sessions. Aquestes s'han realitzat amb una periodicitat setmanal i han tingut una durada de dues hores. Abans d'iniciar la sessió es contemplava un espai de preparació de la sala i del material necessari per al desenvolupament de cada sessió.

Al llarg de les sessions de l'EFF es van treballar els següents temes: definició del grup i cohesió grupal, la família com a agent educador i anàlisi del context familiar, les emocions i la comunicació, la resolució de conflictes,

el treball de normes i límits, les necessitats psicobiològiques i emocionals, l'aprenentatge i interacció lúdica, oci familiar i sessió de tancament.

Tot i que hi ha una programació de contingut establerta, aquesta ha estat flexible per poder atendre les demandes i necessitats del grup.

L'EFF ha previst, paral·lelament al desenvolupament de les sessions, un espai d'atenció individual a demanda dels participants, en el cas que al llarg d'alguna sessió grupal es mobilitzin aspectes personals que no es volien abordar dins del grup.

Les professionals que dinamitzaven el grup desenvolupaven principalment dues tasques diferenciades. Una relacionada amb la preparació i organització de les sessions i l'altra com a figures facilitadores i de suport en el grup.

Pel que fa al rol de les professionals com a facilitadores i figures de suport al grup, es va valorar necessari per al seu bon funcionament que es mostressin pròximes als participants, adoptant una relació d'igual a igual on el professional no era l'expert. La construcció del coneixement és participativa i conjunta, i el facilitador va esdevenir un membre més del grup, participant activament en totes les dinàmiques proposades. Aquest posicionament va permetre reconèixer i donar un valor positiu a les capacitats de les persones, acompanyant-les en el seu creixement personal.

Aquesta proposta va implicar una innovació a nivell d'intervenció professional ja que substituïa els models d'intervenció basats en paradigmes de dèficit per models d'intervenció basats en les competències personals. Des d'aquest nou paradigma les facilitadores tenien com a tasca principal oferir una relació constructiva amb cadascun dels participants del grup per tal de donar suport i promoure les seves capacitats resilents, oferint-los: (a) un espai on es poguessin sentir valuoses, respectats i reconeguts com a persones; (b) un espai on desenvolupar la seva identitat sense la negació de la seva història de vida, ajudant-los a elaborar emocions negatives com la culpa i que els permetés descobrir-se com a persones valuoses, capaces, amb recursos i capacitats; (c) nous aprenentatges, noves habilitats i estratègies, a través de dinàmiques que els permetessin obtenir un millor coneixement de si mateixos i de la seva pròpia realitat sociofamiliar; (d) activitats i dinàmiques que afavorissin la construcció d'una autoestima més positiva, fomentant l'humor i el riure, com a eina terapèutica, que els ajudava en la gestió de les seves dificultats i els permetia crear la distància òptima entre el problema i la seva persona, evitant jutjar; (e) activitats que els permetessin desenvolupar noves competències emocionals, comunicatives, educatives i socials i d'habilitats per a la vida i el benestar.

L'experiència de l'EFF ha posat de manifest com ha estat d'important per a la dinamització del grup el fet que hi haguessin dues figures facilitadores. Era necessari que totes dues persones participessin de la dinamització del

Aquesta proposta va implicar una innovació a nivell d'intervenció professional ja que substituïa els models d'intervenció basats en paradigmes de dèficit per models d'intervenció basats en les competències personals

grup tot i que, si en algun moment calia que una d'elles intervingués a nivell individual amb algun participant, l'altra es podia quedar amb la resta i continuar l'activitat. D'aquesta manera es permetia conjugar l'atenció grupal amb l'atenció individual de les necessitats de cada membre. Igualment, també es va veure necessari que les figures facilitadores es mantinguessin estables al llarg de totes les sessions, aspecte que permetia oferir un espai de treball segur, protegit i previsible als participants i que facilitava la creació d'un clima de confiança en el qual es podien generar nous aprenentatges.

Pel que fa a les tècniques de dinamització cal indicar que al llarg de les dotze sessions de què va constar el programa es van utilitzar, entre d'altres, tècniques com l'expressió artística i el dibuix, l'audició de música per evocar records i emocions, el visionat de vídeos i/o fotografies que propiciaven espais de reflexió, així com el *role-playing*.

Avaluació

El procés d'avaluació de l'Espai de Formació per a Famílies ha estat present des del disseny de programa, s'ha dut a terme de manera contínua i ha contemplat indicadors de procés i de resultat. Més enllà dels resultats d'avaluació quantitativs que podem extreure ens sembla rellevant destacar la valoració que han efectuat tant les famílies participants com els professionals derivants.

Així, en aquest sentit, les persones participants donen una valoració global de l'EFF de 9,5 en una escala del 0 al 10, destacant els següents aspectes: l'ambient i el clima del grup valorant positivament les aportacions rebudes per part dels altres membres; haver-se sentit ajudats i compresos per les facilitadores del grup i que el contingut i el material utilitzat és valorat com a útil, pràctic i comprensible. La majoria de participants fan demanda de donar continuïtat a l'espai i ho recomanarien a altres pares.

La valoració que han fet els professionals de l'SBAS i de l'EAIA que han derivat famílies a l'EFF ha estat positiva. Han ressaltat aspectes com els següents: l'augment de l'autoestima, la capacitat per demanar ajuda, l'empoderament en l'exercici del rol parental i l'adequació de les expectatives del rol parental a la realitat del seu quotidià.

L'EFF també ha contemplat una avaluació post, que s'ha realitzat quatre mesos després de la finalització del programa. En aquesta sessió de conversa dirigida, els participants van valorar els següents aspectes: incorporació en el seu quotidià d'algunes de les estratègies educatives presentades i entrenades al llarg de les sessions, se sentien més competents en la comunicació amb els seus fills i planificaven activitats de temps lliure en família.

Després de la realització de la sessió d'avaluació post amb el grup, les facilitadores en coordinació amb els professionals derivants han destacat millores en els següents aspectes: incorporació en el discurs de nous conceptes i nous continguts respecte a la criança i educació dels fills i filles, augment de la consciència de problema i la capacitat per demanar ajuda i, en alguns casos, l'inici de processos terapèutics a nivell individual per elaborar les seves històries de vida.

Quadre-resum dels participants de l'EFF març 2013-juny 2014

Espai de Formació per a Famílies. Participants	
Nombre de derivacions	75
Procedència de les derivacions	<ul style="list-style-type: none"> • 43 derivats per SBAS • 26 derivats per EAIA • 3 Servei Informació i Atenció a les Dones • 1 Atenció Psicològica per a Adolescents. GENNEP • 2 Centre Penitenciari Figueres
Nombre de participants que inicien el grup	<ul style="list-style-type: none"> • Grup 1: 10 • Grup 2: 13 • Grup 3: 20
Derivacions que no inicien el programa	<ul style="list-style-type: none"> • 11 Motius laborals • 9 Poca motivació/no li interessa el recurs • 4 Perfil no adequat (descartades per les facilitadores) • 6 Horaris no compatibles • 2 Dificultats de desplaçament
Edat	Dels 25 anys als 65 anys
Gènere	32 dones i 11 homes
Mitjana de fills	2,7
Nacionalitat	<ul style="list-style-type: none"> • 12 origen estranger • 31 espanyoles
Tipologia de famílies	<ul style="list-style-type: none"> • 6 famílies acollidores extenses • 3 famílies nuclears • 13 famílies reconstituïdes • 3 parelles de fet amb fills • 3 de les famílies tenen els menors ingressats a CRAE. • 10 de les famílies en què les funcions d'atenció i cura dels fills recau principalment sobre la figura de la mare • 1 de les famílies en què les funcions d'atenció i cura dels fills recau sobre la figura del pare • 1 pare els fills del qual estan en mesura d'acolliment en família extensa • 1 nucli familiar els fills del qual estan en mesura d'acolliment en família aliena • En 4 unitats familiars ha estat possible la participació d'ambdós progenitors/guardadors
Nombre de baixes	15
Motius de baixa	<ul style="list-style-type: none"> • 10 laboral* • 1 poca motivació • 3 procés personal • 1 canvi de domicili a un altre territori

* Cursen baixa del programa per iniciar procés laboral i demanen poder participar en noves edicions

Conclusions i reflexions sobre la pràctica

A partir de l'experiència en la implementació de l'EFF, ens sembla rellevant posar de manifest les següents reflexions i compartir-les amb d'altres professionals.

El moment actual de crisi ofereix l'oportunitat de repensar la metodologia de treball utilitzada fins al moment afavorint que aflorin propostes innovadores d'intervenció dissenyades per atendre necessitats reals i constatades en la població usuària de serveis socials i serveis especialitzats, avaluant-ne acuradament l'impacte en la població atesa. Per això s'ha valorat com a positiu continuar utilitzant la proposta metodològica de la recerca-acció en l'àmbit social.

Destaquem la importància de l'espai de documentació, planificació i disseny previ a la implementació de qualsevol programa d'intervenció socioeducatiu

Sovint, el dia a dia de la pràctica professional porta a intervenir sense dissenyar un pla a llarg termini. Destaquem la importància de l'espai de documentació, planificació i disseny previ a la implementació de qualsevol programa d'intervenció socioeducatiu. Aquesta planificació, juntament amb la mirada objectiva de la situació, permet caminar cap a la mínima intervenció professional.

La mirada en les famílies centrada en les seves competències en lloc d'estar-ho en els seus dèficits aporta un doble guany. Per una banda, si posem el focus en les persones ateses, aquest esdevé el seu propi motor de canvi i la intervenció professional es dirigeix a l'acompanyament, facilitant estratègies per a la consecució dels seus objectius de millora. D'altra banda, si posem el focus en els professionals, aquesta metodologia d'intervenció esdevé una estratègia de prevenció del *burnout*. L'EFF ha suposat l'establiment d'una relació d'ajuda des de la posició d'igual amb les persones ateses, fet que ha afavorit un aprenentatge mutu i des de la co-responsabilitat.

La metodologia d'intervenció grupal aporta beneficis en els processos d'intervenció professional amb famílies. Permet que la intervenció professional arribi a un major nombre de famílies en la mateixa inversió de temps, per tant, s'optimitzen els recursos. També permet l'aprenentatge vicari, és a dir, la incorporació de contingut teòric, habilitats i capacitats a través del model que són els altres membres del grup. També incideix en l'autoestima i en la resiliència dels participants.

Cal destacar, igualment, com a nivell personal l'elaboració d'aquest programa ens ha aportat molts guanys. Ens ha posat al davant nous reptes, ha fet aflorar la nostra creativitat, ha suposat un espai d'auto-aprenentatge i apre-

mentatge compartit, ens ha ajudat a potenciar habilitats de treball en equip i ens ha permès identificar millor les necessitats de l'altre i poder-nos-hi adaptar.

Judit Juventench Pastra
Educatora social

Meritxell Pomés Juncosa
Pedagoga

Ester Pujol Portell
Psicòloga

Àrea de Benestar del Consell Comarcal de l'Alt Empordà
ssocials@altemporda.cat

Bibliografia

Balsells, M. A. (2007). Orientaciones para promover acciones socioeducativas con familias en situacion de riesgo social. *Guía para la gestión de centros educativos (online)*.

Barudy, J.; Dantagnan, M. (2006). *Los buenos tratos a la infancia*. Ed. Gedisa.

Brofenbrenner, U. (2002). *La Ecología del Desarrollo Humano*. Paidós,
Ferrer Ribot, M. (2008). *Suport a les famílies en la primera infància. Estudi de cas d'un programa socioeducatiu*. Universitat de les Illes Balears. Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques.

Generalitat de Catalunya. (2010). *Llei 14/2010, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència*. Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions.

Martí, J. (2000). *Investigación Acción Participativa. Estructura y fases*. Quit, Grup d'Estudis Sociològics de la vida Quotidiana i Treball. Departament de Sociologia UAB.

Martínez González, R. A; Pérez Herrero, M. H. (2004). "Evaluación e intervención educativa en el campo familiar". En: *REOP*. 2004 Vol. 15, núm. 1.

Minuchin, S. (2009). *Familias y Terapia Familiar*. Gedisa.

Peñarrubia, F. (2008). *Terapia Gestalt: la vía del vacío fértil*. Alianza editorial.

Rec (2006) *19 del Comitè de Ministres del Consell Europeu als Estats Membres sobre polítiques de suport a l'exercici positiu de la parentalitat.*

Rodrigo, M. J.; Máiquez, M. L.; Martín, J. C. (2010). *Parentalidad Positiva y Políticas Locales de Apoyo a las familias. Orientaciones para favorecer el ejercicio de las responsabilidades parentales desde las corporaciones locales*, Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias (FEMP).

Villasate, T. R.; Montañés, M.; Martí, J. (2002). *La investigación Social Participativa*. Construyendo ciudadanía, 1. Ed. Intervención cultural.

-
- 1 A partir d'ara quan ens referim als Serveis Bàsics d'Atenció Social ho farem amb les sigles SBAS.
  - 2 A partir d'ara quan ens referim a l'Espai de Formació per a Famílies utilitzarem les sigles EFF.
  - 3 *Parentalidad Positiva y Políticas Locales de Apoyo a las familias. Orientaciones para favorecer el ejercicio de las responsabilidades parentales desde las corporaciones locales*. Madrid: Federación Española de Municipios y Provincias (FEMP), 2010.
  - 4 *Gran Enciclopèdia Catalana* (1999).
  - 5 Entenem que una família està en seguiment per part dels SBAS quan existeix un risc moderat-greu i s'està duent a terme un pla de millora amb aquesta.
-